

ДОРНОД АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ДЭРГЭДЭХ
СТАТИСТИКИЙН ХЭЛТЭС

ДОРНОД АЙМГИЙН 2017 ОНЫ ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫН ТАНИЛЦУУЛГА

Чойбалсан хот
2018 он

Агуулга

Судалгааны зорилго	
Судалгааны агуулга.....	2
СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ.....	3-33
3.1.Малтай өрх, малчдын тоо тэдний соёл ахуйн үзүүлэлтүүд.....	3-5
3.1.1 Малтай өрх, малчдын тоо	
3.1.2 Малчдын соёл ахуйн үзүүлэлтүүд	
3.2.Мал тэжээвэр амьтдын тоо, бүтэц.....	6-17
3.2.1 Малын тоо,бүтэц	
3.2.2 Хувийн малын тоо	
3.2.3 Малын бүлэглэлт	
3.2.4 Хээлтэгч, хээлтүүлэгч малын тохироо	
3.2.5 Төл бойжилт	
3.2.6 Том малын зүй бус хорогдол	
3.2.7 Малын хэрэглээний зарлага, сүргийн бүтэц	
3.3. Малын бэлчээр, тэжээлийн хүрэлцээ, хангамж.....	18-21
3.3.1 Бэлчээрийн хүрэлцээ,малын тэжээлийн үйлдвэрлэлт, хангамж	
3.3.2 Шинээр гаргасан худгийн тайлан	
3.3.3 Засварласан худгийн тайлан	
3.4. Газар тариалангийн үйлдвэрлэл.....	22-23
3.5.Мал эмнэлгийн үйлчилгээ	24-25
3.6.Улс, бүсэд эзлэх байр суурь.....	25-26
ХАВСРАЛТУУД	27-31
ДҮГНЭЛТ, САНАЛ.....	32-33
МЭДЭЭЛЛИЙН ЭХ ҮҮСВЭР.....	33

ОРШИЛ

Хөдөө аж ахуйн салбарын үйл ажиллагаа нь бусад хүчин зүйлээс илүүтэйгээр байгал, цаг агаараас хамааралтай бөгөөд үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн нь үндсэндээ хүн амын хүнсний хэрэглээ, боловсруулах үйлдвэрлэлийн болон үйлчилгээний салбарын түүхий эдийн хэрэглээг хангахад зориулагддаг.

Дэлхийн олон улс орнуудын нэгэн адил манай улсын эдийн засгийн хөгжилд хөдөө аж ахуйн салбар нь ихээхэн чухал байр эзэлдэг салбарын нэг юм. Энэ удаагийн танилцуулгад мал аж ахуйн, газар тариалангийн салбарын 2017 оны төлөв байдлыг нэгтгэн тусгав.

“Статистикийн тухай” Монгол Улсын хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх заалт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2003 оны 224 дүгээр тогтоол, аймгийн Засаг даргын 2017 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдрийн “Хүн ам, өрхийн мэдээллийн санг шинэчилж, мал тэжээвэр амьтдын тооллого явуулах тухай” А/533 тоот захирамжийн дагуу мал, тэжээвэр амьтад, тэжээлийн тооллогыг 2017 оны 12 дугаар сарын 7-ноос 17-ны өдрүүдэд Дорнод аймгийн хэмжээнд зохион байгуулж явуулав.

Энэхүү танилцуулгад 2017 оны мал тооллогын дүнг нэгтгэн дүгнэснээс гадна мал эмнэлгийн арга хэмжээ, малчдын шинээр гаргасан, сэргээн засварласан худаг, уст цэг, малжуулалтын талаархи мэдээллийг тусган оруулав.

III.1 МАЛТАЙ ӨРХ, МАЛЧДЫН ТОО ТЭДНИЙ СОЁЛ АХУЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

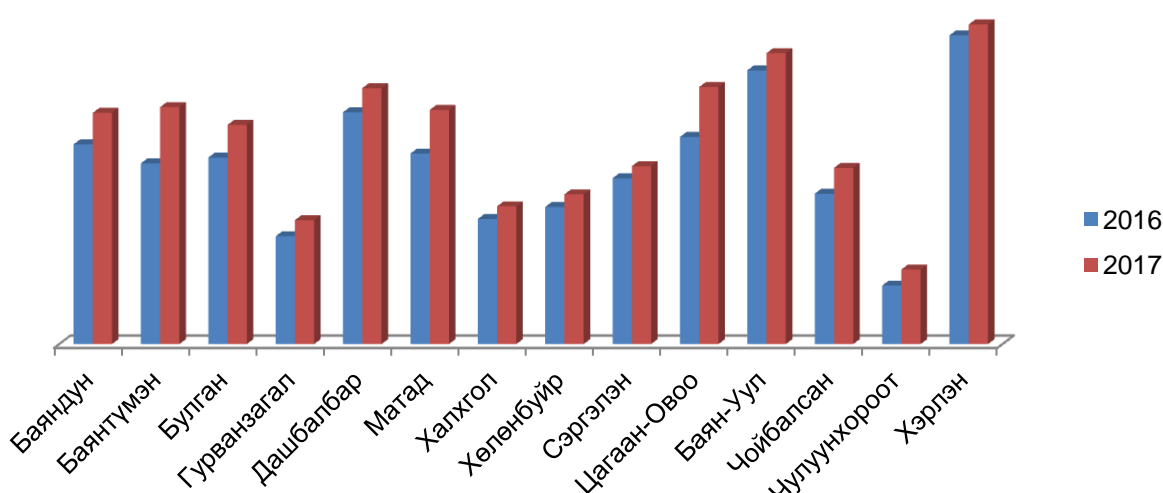
3.1.1 Өрх, малчдын тоо, насны бүтэц

Дорнод аймагт малтай өрх 7044, малчин өрх 5028 мал аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхэлж, үүнд 8710 малчид ажиллаж байна.

2017 онд малтай өрх өмнөх оноос 6.1 хувь буюу 403-аар, малчин өрхийн тоо 14.3 хувь буюу 630-аар, малчдын тоо 2.8 хувь буюу 239-өөр тус тус өссөн байна. Насны бүлгээр нь авч үзвэл 0.7 хувь нь 15 хүртэлх насны, 34.5 хувь нь 16-34 насны, 51.3 хувь нь 35-59 насны, 13.5 хувь нь тэтгэврийн насны хүмүүс эзэлж байна. Нийт малчдын 40.9 хувь буюу 3565 нь эмэгтэй малчид байна.

Малчин өрхийн тоог сумдаар графикаар харуулбал:

Зураг 1

Дээрх хүснэгтээс харахад малчин өрхийн тоо өмнөх оноос хамгийн их өссөн нь Баянтүмэн, Цагаан-Овоо, Матад сумдад 22.9-31.1 хувь буюу 76-98 өрхөөр өссөн бол бусад 11 суманд 3.5-27.5 хувь буюу 19- 57 өрхөөр өссөн байна.

Аймгийн дүнгээр авч үзвэл 2017 онд мал бүхий өрх 6.1 хувь буюу 403-өөр, малчин өрхийн тоо 14.3 хувь буюу 630 өрхөөр, малчдын тоо 346-аар тус тус өссөн байна. Харин мал аж ахуйн салбарт үйлдвэрлэл эрхэлж байгаа 8710 малчид ажиллаж байна.

Мал бүхий өрхийн тоо Баянтүмэн, Матад сумдад 21.1-21.9 хувь буюу 123-126 өрхөөр өсч, Дашбалбар, Баян-Уул, Хэрлэн сумдад 4-73 өрхөөр буюу 0.5-8.5 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Малчин өрхийн тоо өмнөх онтой харьцуулахад Баяндун, Хөлөнбуйр, Хэрлэн сумдад 4-16 өрхөөр өсч, бусад сумдад 1-41 өрхөөр буурсан байна.

Малтай, малчин өрхийн тоо 2013-2017 он

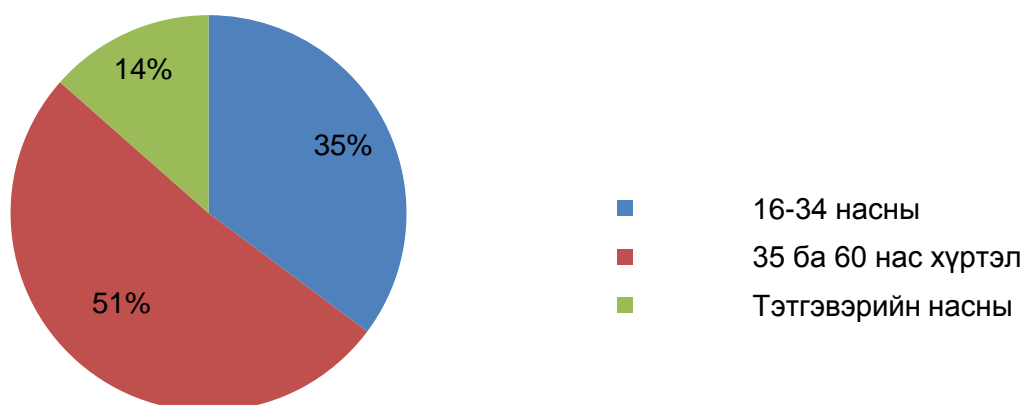
Хүснэгт 1

	Хэмжих нэгж	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2016	
							Хувь	Зөрүү
Малтай өрх	тоо	5911	6124	6342	6641	7044	106.1	403
Үүнээс: малчин өрх	тоо	3738	3910	4044	4398	5028	114.3	630
Малчдын тоо	тоо	7377	7604	7682	8471	8710	102.8	239
Үүнээс: 15-34 насны	хүн	2839	2729	2629	3050	3065	100.5	15
35 ба 60 нас хүртэл	хүн	3867	4140	4258	4601	4468	97.1	-133
Тэтгэвэрийн насны	хүн	671	735	727	820	1177	143.5	357
Насны бүтэц %	%	100	100	100	100	100	100.0	0
Үүнээс: 16-34 насны	%	38.5	35.9	34.2	36.0	35.2	97.7	-0.8
35 ба 60 нас хүртэл	%	52.4	54.4	55.4	54.3	51.3	94.5	-3.0
Тэтгэвэрийн насны	%	9.1	9.7	10.4	9.7	13.5	139.3	3.8

2017 онд мал аж ахуйн салбарт ажиллаж байгаа малчдын тоо өмнөх оноос 2.8 хувь буюу 239-өөр өссөн байна. Сумдаар авч үзвэл малчдын тоо Баяндун, Цагаан-Овоо сумдад 150-219 малчнаар өсч, Сэргэлэн суманд 16 өрхөөр буюу 3 хувиар буурсан бол бусад сумдад 5-87 малчнаар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 2

Насны бүтэц

Насны бүтцийг 2016 онтой харьцуулж үзэхэд 35-60 насны малчдын тоо 8.1 хувь буюу 343-аар өсч, 60-с дээш буюу тэтгэвэрийн насны малчдын тоо 12.8 хувь буюу 93-аар, 16-34 насны малчдын тоо 16.0 хувь буюу 421-ээр тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна.

3.1.2 Малчдын соёл ахуйн зарим үзүүлэлтүүд

Малчдын ахуй соёлын үзүүлэлт нь малчдын амьжиргааг илэрхийлдэг гол үзүүлэлт билээ. Манай аймгийн хувьд 2017 оны жилийн эцсийн мал тооллогоор нийт малчин өрхийн 72.4 хувь нь цахилгааны эх үүсвэртэй, 64.8 хувь нь

телевизортой, 40.8 хувь нь автомашинтай, 29.2 хувь нь мотоцикльтой, 8.4 хувь нь трактортай байна.

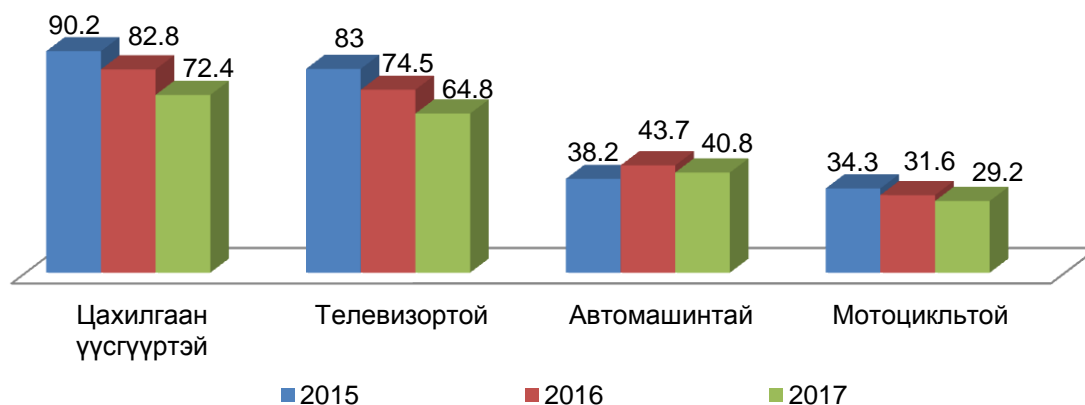
Малчин өрхийн ахуй соёлын үзүүлэлтүүд 2013-2017 он

Хүснэгт 2

	Өрхийн тоо					Малчин өрхийн тоонд эзлэх хувь				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Цахилгаантай	2998	3718	3651	3643	3639	80.2	95.1	90.2	82.8	72.4
Телевизортой	2737	3113	3358	3268	3256	73.2	79.6	83	74.3	64.8
Автомашинтай	1316	1536	1544	1612	2049	35.2	39.2	38.2	36.7	40.8
Мотоцикльтой	1357	1588	1389	1257	1470	36.3	40.6	34.3	28.6	29.2
Трактортой	360	409	472	388	422	9.6	10.5	11.7	8.8	8.4

Нийт малчин өрхөд цахилгаан үүсгүүртэй, телевизортой, автомашинтай, мотоцикльтой малчин өрхийн эзлэх хувь

Зураг 3

2016 онтой харьцуулахад автомашинтай өрхийн тоо 437-оор, мотоцикльтой өрхийн тоо 213-аар, трактортой өрхийн тоо 34-өөр буюу 8.8 хувиар тус тус өсч, бусад үзүүлэлт буурсан байна. Малчдын ахуй соёлын үзүүлэлт өссөн нь малчин өрхийн тоо нэмэгдсэнтэй холбоотой юм.

III.2 МАЛ ТЭЖЭЭВЭР АМЬТДЫН ТОО, БҮТЭЦ

3.2.1 Малын тоо, бүтэц

Нийт малын тоо 2017 онд өмнөх оноос 19.4 хувь буюу 334.9 мянган толгойгоор өссөнөөс тэмээ 7.6 хувь буюу 396 толгойгоор, адуу 11.4 хувь буюу 25726 толгой, үхэр 18.4 хувь буюу 32311 толгой, хонь 20.5 хувь буюу 170210 толгой, ямаа 21.9 хувь буюу 106255 толгойгоор тус тус өссөн нь манай аймгийн хувьд цасгүй цаг агаар тогтуун, малын хорогдол бага байсантай холбоотой юм.

Нийт малын 0.3 хувийг тэмээ, 12.2 хувийг адуу, 10.1 хувийг үхэр, 48.7 хувийг хонь, 28.8 хувийг ямаа тус тус эзэлж байна.

Чойбалсан сум хамгийн их 31614 толгой буюу өмнөх оноос 28.0 хувиар малаа өсгөсөн ба аймгийн хэмжээнд Дашбалбар, Халхгол, Чулуунхороот, Хэрлэн сумдаас бусад 9 сум 5 төрлөөр малаа өсгөсөн байна.

Малын тоо, төрлөөр 2013-2017 он

Малын төрөл	2013	2014	2015	2016	2017	Хүснэгт 3	
						2017/2016	
						Хувь	Зөрүү
Тэмээ	4714	4635	4908	5183	5579	107.6	396
Адуу	160902	176507	196537	224992	250718	111.4	25726
Үхэр	124696	142503	163650	175550	207861	118.4	32311
Хонь	592993	673347	745322	831357	1001567	120.5	170210
Ямаа	336838	396455	445008	485828	592083	121.9	106255
Нийт малын тоо	1220143	1393447	1555425	1722910	2057808	119.4	334898

Төлөвлөгөөт эдийн засгийн жилүүдэд (1961-1990 он) дунджаар 984.2 мян толгой малтай байсан бол 2017 оны байдлаар 2057.8 мянган толгойд хүрч тухайн үетэй харьцуулбал дунджаар 1073.6 мян.толгой буюу 2 дахин өслөө.

Малын тоо толгой нэмэгдсэн нь таван төрлийн малын харьцаа, цаашлаад сүргийн бүтцэд ихээхэн өөрчлөлт гарсан байна.

1961 онд бог мал нийт сүргийн 77.9 хувийг эзэлж байсан ба үүний дотор хонь 68.1 хувь, ямаа 9.8 хувийг эзэлж байсан бол 2017 онд бог мал 77.4 хувийг эзэлж тухайн онтой харьцуулахад бог малын хувийн жин 0.9 пунктээр өсч, хонин сүргийн бог малд эзлэх хувь 48.7, ямаан сүргийн бог малд эзлэх хувь 28.7 хувийг тус тус эзэлж байгаа нь ямаан сүргийн эзлэх хувийн жин 18.4 пунктээр нэмэгдэж, хонин сүргийн эзлэх хувийн жин 19.8 пунктээр буурсан нь сүүлийн жилүүдэд ноолуурын үнэ өсч байгаатай холбоотой малчид ямааг ихээр өсгөх болсон байна.

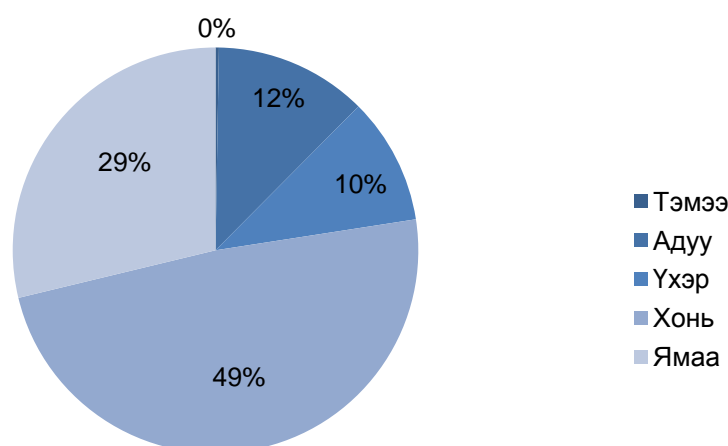
Нийт сүрэгт таван төрлийн малын эзлэх хувь

Хүснэгт 4

	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Тэмээ	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3
Адуу	13.2	12.7	12.6	13.1	12.2
Үхэр	10.2	10.2	10.5	10.2	10.1
Хонь	48.6	48.3	47.9	48.3	48.7
Ямаа	27.6	28.5	28.6	28.2	28.8

1951-1990 оны 39 жилийн дунджаар манай аймагт тэмээний тоо толгой 17.9 мянгад хүрч байсан бол 1991-2017 оны дунджаар авч үзэхэд 4.5 мянган толгойд хүрч 4 дахин буурсан байна.

Нийт сүрэгт таван төрлийн малын эзлэх хувь

Доорх хүснэгтээс харахад сүүлийн 65 жилийн хугацаанд тэмээний тоо толгой дунджаар 3.9 дахин буурсан байхад ямааны тоо 4.2 дахин нэмэгджээ.

Үүний дунд бог малын 11.2 хувийг эзэлж байсан ямааны тоо 28.8 хувийг эзлэх болсон байна.

Ямааны тоо толгойн эрс өсөлт 2004 оноос эхэлж, 1998 онд 116.2 мян.толгой байсан бол 2004 онд 234.3 мян.толгой болж даруй 2 дахин нэмэгдсэн нь ноолуур үнэд орсонтой холбоотой гэж үзэж байна.

Малын жилийн дундаж тоо, толгой

Хүснэгт 5

Малын төрөл	1951-1970 оны дундаж	1971-1990 оны дундаж	1991-2010 оны дундаж	2011-2017 оны дундаж	$\frac{1971-1990^*}{1951-1970^*} \%$	$\frac{1991-2010^*}{\% 1951-1970^*}$	$\frac{2011-2017^*}{1951-1970^*} \%$
Бүгд	958169	1013303	903047.6	1137185	105.8	94.2	118.7

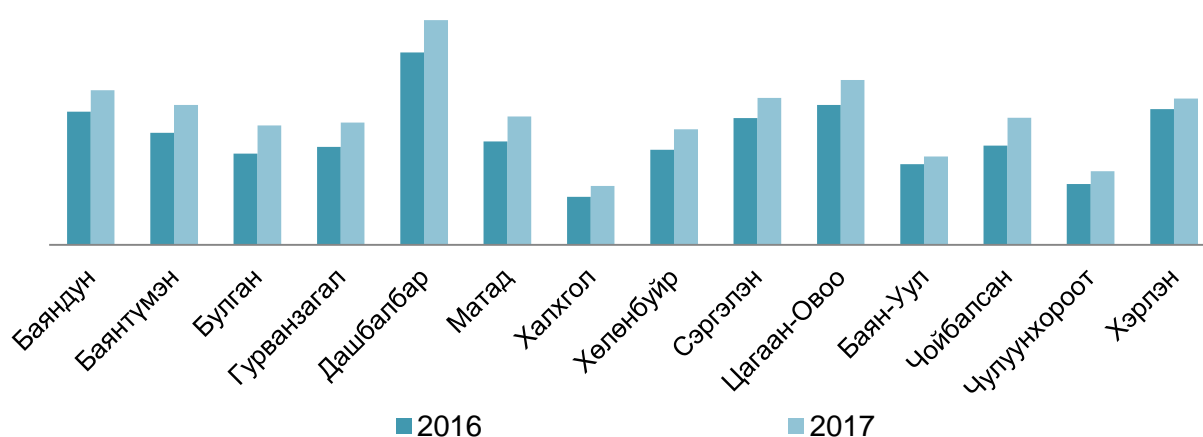
Тэмээ	20060.1	15785.6	6876.1	45709.4	78.7	34.3	227.9
Адуу	98563.9	93794.5	112052.8	177011	95.2	113.7	179.6
Үхэр	113608.1	118712.8	116426.6	279199.6	104.5	102.5	245.8
Хонь	644839.6	731837	471333.6	646647.4	113.5	73.1	100.3
Ямаа	81013.1	53171.4	196392.4	659032.4	65.6	242.4	813.5

Хамгийн олон малтай Дашбалбар сум 255.4 мян.толгой буюу нийт малын 12.4 хувь хамгийн цөөн малтай Халхгол сум 66.0 мян.толгой буюу нийт малын 3.2 хувийг тус тус эзэлж байна.

Аймгийн хэмжээнд нийт малын тоогоор Дашбалбар сум, тэмээгээр Баянтүмэн сум, адуу, үхрээр Хэрлэн сум, хонь, ямаагаар Дашбалбар сум тус тус тэргүүлж байна.

Малын тоо, сумдаар

Зураг 4

Малын тоо толгойг сумдаар өмнөх онтой харьцуулахад 218.5-143.9 мянган толгой мал тоолуулсан Дашбалбар, Цагаан-Овоо, Баяндун, Хэрлэн, Сэргэлэн сумдууд эхний тавд орлоо.

3.2.2 Хувийн малтай өрх, малын тоо

Хувийн малын тоо өмнөх оноос 11.9 хувь буюу 178.5 мян.толгойгоор өссөн байна. Малын төрлөөр нь авч үзвэл тэмээ 263 толгой, ямаа 42.3 мян.толгойгоор, адуу 28.9 мян.толгой, үхэр 14.1 мян.толгой, хонь 92.8 мян.толгойгоор тус тус өссөн байна.

2016 оны байдлаар хувийн аж ахуйн нийт малын 47.7 хувийг хонь, 28.7 хувийг ямаа, 13.1 хувийг адуу, 10.2 хувийг үхэр, 0.3 хувийг тэмээ эзэлж байна.

Хувийн малтай өрх, малын тоо 2013-2017 он

Хүснэгт 6

Он	Малтай өрхийн тоо	Бүгд	Үүнээс					Дүнд эзлэх хувь				
			Тэмээ	Адуу	Үхэр	Хонь	Ямаа	Тэмээ	Адуу	Үхэр	Хонь	Ямаа
2013	5911	1169807	4576	156255	120261	558173	330542	0.4	13.4	10.3	47.7	28.3
2014	6124	1349496	4517	172576	137786	643442	391175	0.3	12.8	10.2	47.7	29.0
2015	6342	1495401	4791	190999	156097	706282	437232	0.3	12.8	10.4	47.2	29.2
2016	6641	1673886	5054	219976	170222	799056	479578	0.3	13.1	10.2	47.7	28.7
2017	7044	2001942	5447	245008	201765	964665	585057	0.3	12.2	10.1	48.2	29.2

Аймгийн хэмжээнд 7044 өрх 2001.9 мянган толгой малтай байгаа нь 2016 оныхоос 19.6 хувь буюу 7.7 пунктээр өссөн байна.

Мал бүхий 7044 өрхийг малын тоогоор нь бүлэглэвэл, 8.6 хувь буюу 572 өрх 10 хүртэл малтай, 12.6 хувь буюу 834 өрх 11-30 малтай, 8.1 хувь буюу 541 өрх 31-50 малтай, 15.0 буюу 995 өрх 51-100 малтай, 18.3 хувь буюу 1212 өрх 101-200 малтай, 22.5 хувь буюу 1496 өрх 201-500 малтай, 11.1 хувь буюу 735 өрх 501-999 малтай, 2.4 хувь буюу 162 өрх 1000-1499 хүртэл малтай өрх, 0.9 хувь буюу 62 өрх 1500-2000 малтай, 0.5 хувь буюу 32 өрх 2001-с дээш малтай өрх байна. (Хүснэгт 7)

Хүснэгтээс харахад 201-500 малтай өрх дийлэнх хувь буюу 22.5 хувийг эзэлж байна. 2016 оны байдлаар 201-500 хүртэл малтай өрхийн эзлэх хувийн жин өмнөх оныхоос 0.9 пунктээр, 101-200 хүртэл малтай өрхийн эзлэх хувийн жин 0.1 пунктээр, 501-999 малтай өрхийн эзлэх хувийн жин 0.9 пунктээр, 1000-1499 малтай өрхийн эзлэх хувийн жин 0.5 пунктээр, 1500-2000 малтай өрхийн эзлэх хувийн жин 0.1 пунктээр, 2001-с дээш малтай өрхийн эзлэх хувийн жин 0.1 пунктээр тус тус өссөн байна.

3.2.3 Малтай өрхийн малын бүлэглэлт

Хүснэгт 7

	Малтай өрх		Дүнд эзлэх хувь		Малын тоо	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
ДҮН	6641	7044	100	100	1673886	2001942
10 хүртэл малтай	572	546	8.6	7.8	3386	3353
11-30	834	805	12.6	11.4	16269	15706
31-50	541	543	8.1	7.7	21724	21776
51-100	995	947	15.0	13.4	74284	70818
101-200	1212	1299	18.3	18.4	177527	188699
201-500	1496	1676	22.5	23.8	476905	538707

501-999	735	845	11.1	12.0	511314	588456
1000-1499	162	258	2.4	3.7	191220	304348
1500-2000	62	84	0.9	1.2	104570	143334
2001-ээс дээш	32	41	0.5	0.6	96687	126745

2017 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд 7044 малтай өрх 2001.9 мянган толгой малтай байгаа нь 2016 оныхоос 19.5 хувиар өссөн байна.

Иргэдийн хувийн малын тоог бүлэглэж судалбал 2016 оныхоос 11-30 малтай өрхийн тоо 4.5 хувиар, 31-50 хүртэл малтай өрхийн тоо 3.5 хувиар, 101-200 хүртэл малтай өрхийн тоо 4.8 хувиар тус тус буурч, 10 хүртэл малтай өрхийн тоо 6.1 хувиар, 51-100 малтай өрхийн тоо 0.4 хувиар, 201-500 малтай өрхийн тоо 7.2 хувиар, 501-999 малтай өрхийн тоо 12.0 хувиар, 1000-1499 хүртэл малтай өрхийн тоо 15.0 хувиар, 1500-2000 малтай өрхийн тоо 59.3 хувиар, 2001-с дээш малтай өрхийн тоо 35.5 хувиар тус тус өссөн байна.

Малтай нэг өрхөд ногдох малын тоо

Хүснэгт 8

Бүлэг	Мал бүхий нэг өрхөд ногдох мал, толгой		Үүнээс:				
	2016	2017	Тэмээ	Адуу	Үхэр	Хонь	Ямаа
Дүн	252	284	1	35	29	137	83
10 хүртэл	6	6	0	1	4	0	0
11+30	20	20	0	5	8	2	4
31+50	40	40	0	9	11	9	11
51+100	75	75	0	14	14	22	24
101+200	146	145	0	21	18	55	51
201+500	319	321	1	37	33	141	109
501+999	696	696	1	69	57	366	203
1000+1499	1180	1180	6	132	93	655	294
1500+2000	1687	1706	9	248	139	944	367
2001-с дээш	3021	3091	15	492	253	1720	611

Аймгийн дунджаар мал бүхий нэг өрхөд 284 толгой мал ногдож байгаа нь өмнөх оныхоос 32 толгой малаар өссөн байна. Малтай нэг өрхөд 1 тэмээ, 35 адуу, 29 үхэр, 137 хонь, 83 ямаа ногдож байна. (Хүснэгт 8)

Нэг өрхөд ногдох малын бүтцийг авч үзэхэд 76.2 хувь нь бог мал, 23.8 хувь нь бод мал байна.

Мал бүхий өрхийн дүнд дийлэнх хувийг эзэлж байгаа 201-500 хүртэл толгой малтай өрхөд дунджаар 319 толгой, 101-200 малтай нэг өрхөд 146 толгой мал ногдож байна.

3.2.4 Хээлтэгч малын тоо

Хүснэгт 9

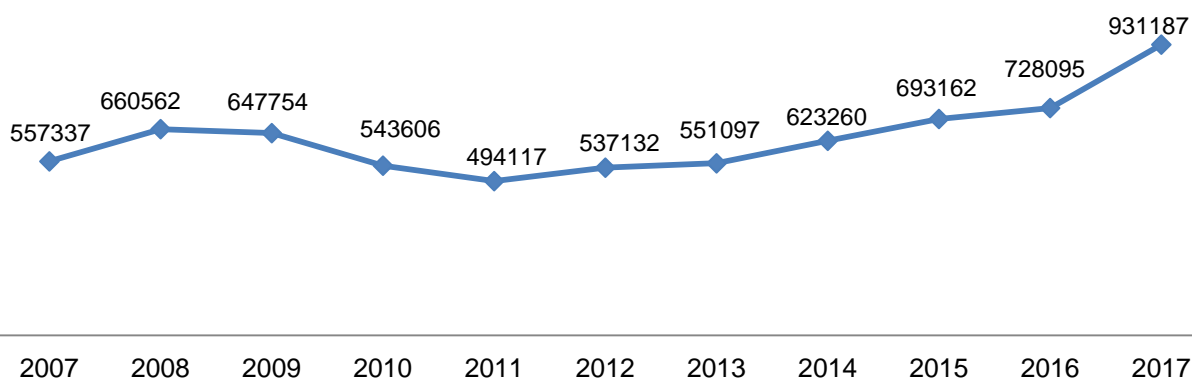
	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2016	
						%	Зөрүү
Бүгд	551097	623260	693162	728095	931187	127.9	203092
Ингэ	1804	1744	1876	1942	2084	107.3	142
Гүү	48661	54450	61267	65820	78223	118.8	12403
Үнээ	49013	56552	64259	64244	80419	125.2	16175
Эм хонь	289610	326457	357907	376310	489259	130.0	112949
Эм ямаа	162009	184057	207853	219779	281202	127.9	61423

Хээлтэгч мал нийт малын 42.3 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд тэмээн сүргийн 37.5 хувь, адуун сүргийн 29.3 хувь, үхэр сүргийн 36.6 хувь, хонин сүргийн 45.3 хувь, ямаан сүргийн 45.2 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хээлтэгч мал өмнөх оноос 34933 толгой буюу 5.0 хувиар өссөн ба ингэ 3.5 хувь, гүү 7.4 хувь, эм хонь 5.1 хувь, эм ямаа 5.7 хувиар тус тус өсч үнээ 0.1 хувиар буурсан байна.

Хээлтэгч малын тоо, толгойгоор

Зураг 5

Хээлтэгч малын тоо Халхгол, Сэргэлэн сумдад өмнөх оноос 1669-4377 толгойгоор буурч, бусад сумдад 327-11091 толгойгоор өссөн байна.

Үржлийн нормоор бог малын нэг хээлтүүлэгчид 25-30 хээлтэгч ноогдох ёстой байтал 2016 онд нэг хуцанд 56, нэг уханд 55 хээлтэгч ноогдож байгаа нь нормоос 2 дахин өндөр байна.

Харин бод малд үржлийн нормоор нэг хээлтүүлэгчид 12-45 хээлтэгч ноогдох ёстой байтал сүүлийн 5 жилийн дунджаар нэг бууранд 19, азарганд 7, буханд 33 хээлтэгч ноогдож байгаа нь үржлийн нормоос доогуур байна.

Хээлтүүлэгч малын тоо

	Хүснэгт 10				
	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	16591	18456	19873	21716	24317
Буур	87	94	104	106	109
Азарга	6624	7221	7730	8565	9214
Бух	1518	1765	1936	1953	2278
Хуц	5477	6034	6550	7360	8421
Ухна	2885	3342	3553	3732	4295

Хээлтэгч, хээлтүүлэгч малын тохироо

	Үржлийн норм	Хүснэгт 11					
		2013	2014	2015	2016	2017	Дундаж
Ингэ	20-25	21	19	18	19	19	19
Гүү	12-15.	7	7	8	8	8	7.6
Үнээ	35-45	32	32	33	34	35	33
Эм хонь	25-30	53	56	55	54	58	55
Эм ямаа	25-30	56	55	59	60	65	59

Хээлтэгч, хээлтүүлэгч малын тохироог өмнөх онтой харьцуулахад ингэ 5.5 хувиар, үнээ 3.0 хувиар, эм ямаа 1.7 хувиар тус тус өсч, эм хонь 1.8 хувиар буурсан ба гүү өмнөх оны түвшинд байна.

Сүүлийн 5 жилийн дунджаас харахад нэг хуцанд 55 эм ямаа буюу үржлийн нормоос 2.2 дахин их хээлтэгч мал ноогдож байна.

3.2.5 Төл бойжилт

Төл бойжилт 2014-2017 он

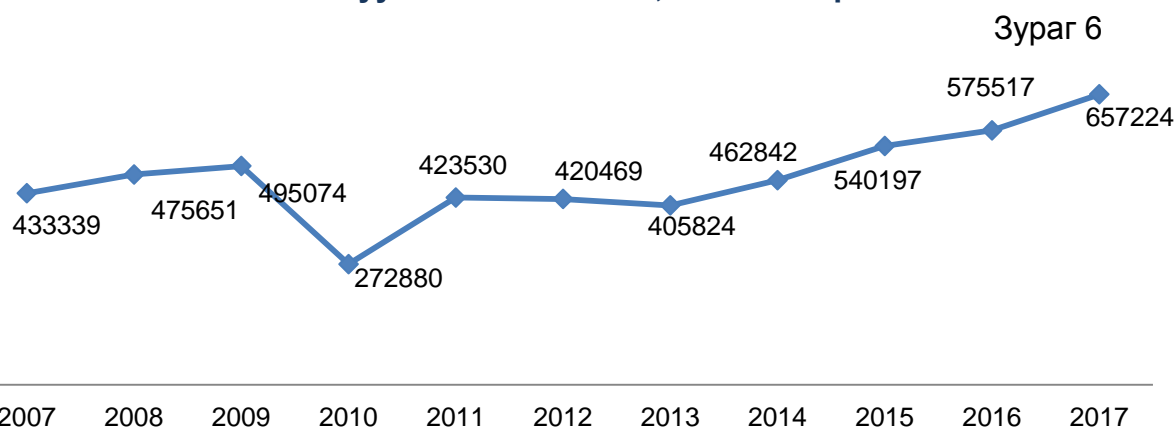
	Б?гд				??нээс:					2017/2016	
	2014	2015	2016	2017	Ботго	Унага	Тугал	Хурга	Ишиг	%	з?р??
Гарсан т?л	467649	550392	584822	674801	1202	57578	58933	354972	202116	115.4	89979
Хорогдсон т?л	4807	10195	9305	17577	67	1464	1255	8720	6071	188.9	8272
Бойжсон т?л	462842	540197	575517	657224	1135	56114	57678	346252	196045	114.2	81707
Бойжилтын хувь	99.4	98.7	98.8	97.9	94.4	97.5	97.9	98.2	97.8	99.1	-0.9

2017 оны байдлаар оны эхний эх малын 88.8 хувь буюу 674801 эх мал төллөж, гарсан төлийн 97.9 хувь буюу 657224 төл бойжуулав. Бойжсон төлийн тоо өмнөх оныхоос 81707 толгой буюу 14.2 хувиар өссөн байна.

Гарсан ботгоны 94.4 хувь, унаганы 97.5 хувь, тугалны 97.9 хувь, хурганы 98.2 хувь, ишигний 97.8 хувийг бойжуулсан байна. Бойжуулсан төлийг өмнөх

онтой харьцуулан сумдаар авч үзвэл, Булган, Цагаан-Овоо сумдад 1119-3104 толгойгоор буурч, бусад 12 суманд 192-7202 толгойгоор өссөн байна.

Бойжуулсан төлийн тоо, толгойгоор

Аймгийн дүнгээр бойжуулсан төлийн тоог өмнөх онтой харьцуулахад 14.2 хувь буюу 81707 толгойгоор өссөн байна.

Бойжуулсан төл, төрлөөр 2013-2017 он

Хүснэгт 13

	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	405824	462842	540197	575517	657224
Ботго	740	794	868	853	1135
Унага	29922	35598	42984	44196	56114
Тугал	34428	39062	49357	50080	57678
Хурга	222422	248747	288561	308088	346252
Ишиг	118312	138641	158427	172300	196045

Сүүлийн 10 жилийн дунджаас харахад бойжуулсан төлийн тоо 2010 онд хамгийн бага буюу 272.9 мянган төл авсан нь 2017 онтой харьцуулахад 2.4 дахин бага байна.

Аймгийн дүнгээр 100 эхээс 83 төл бойжуулсан нь өмнөх оноос 3 төлөөр буурсан байна.

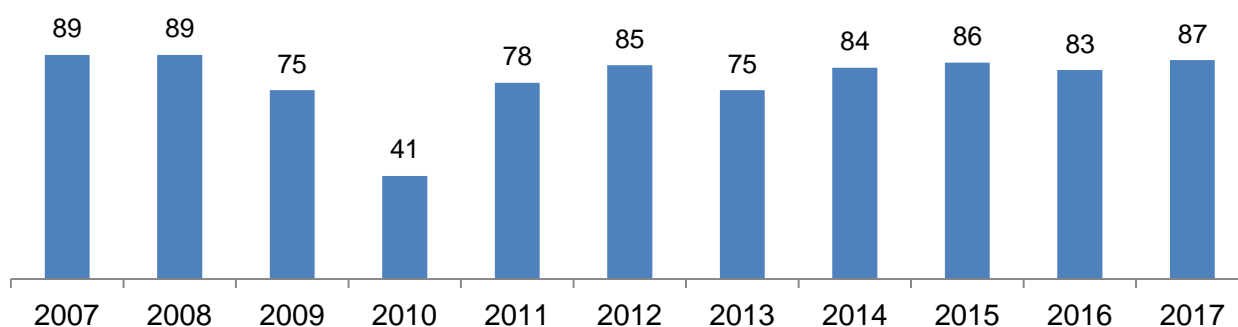
100 эхээс бойжуулсан төл

Хүснэгт 14

	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	75	84	86	83	87
Ботго	42	44	50	46	57
Унага	66	72	79	72	83
Тугал	72	79	87	78	86
Хурга	79	86	88	86	88
Ишиг	72	85	86	83	88

100 эхээс бойжуулсан төл

Зураг 7

3.2.6 Том малын зүй бус хорогдол

Оны эхний нийт малын 0.6 хувьтай тэнцэх 7133 толгой мал хорогдсон нь өмнөх оноос 18.8 хувь буюу 1659 толгойгоор бага байна.

Нийт хорогдсон малын 39.0 хувийг ямаа, 43.2 хувийг хонь, 9.3 хувийг үхэр, 8.0 хувийг адуу, 0.3 хувийг тэмээ эзэлж байна. Оны эхний малд нийт хорогдлын эзлэх хувь 0.51 байгаа нь өмнөх онтой харьцуулахад 0.21 пунктээр буурсан байна.

Баяндун, Баян-Уул сумдад хамгийн их буюу 1019-1152 толгой мал хорогдсон нь нийт хорогдлын 30.4 хувийг эзэлж байна.

Том малын зүй бус хорогдол төрлөөр, 2012-2016 он

Хүснэгт 15

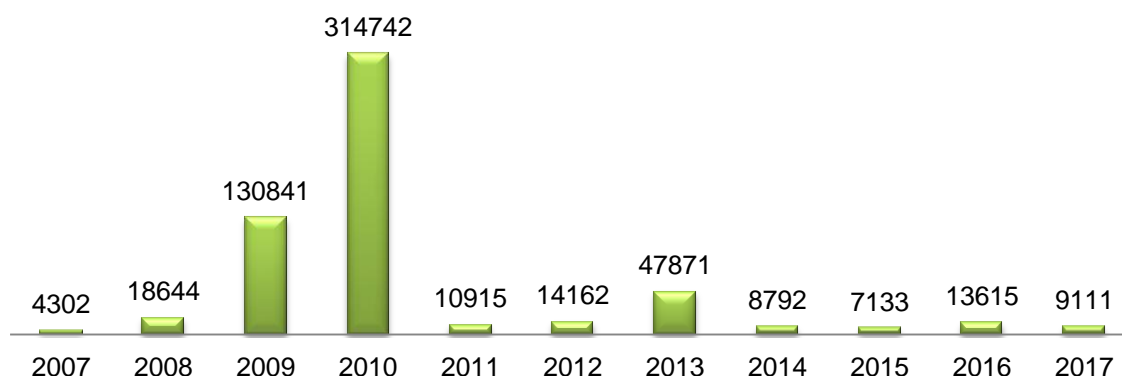
Оноор	Бүгд	Үүнээс					Оны эхний малд эзлэх хувь				
		Тэмээ	Адуу	Үхэр	Хонь	Ямаа	Тэмээ	Адуу	Үхэр	Хонь	Ямаа
2013	47871	88	1498	6903	23256	16126	0.2	3.1	14.4	48.6	33.7
2014	8792	55	548	873	4293	3023	0.6	6.2	9.9	48.8	34.4
2015	7133	25	574	666	3083	2785	0.4	8.0	9.3	43.2	39.0
2016	13615	12	457	1293	5972	5881	0.1	3.4	9.5	43.9	43.2
2017	9111	21	450	2710	1926	4004	0.2	4.9	29.7	21.1	43.9

Доорх графикаас харахад 2010 онд том малын хорогдол хамгийн өндөр буюу 314742 толгой мал хорогдсон нь цас ихтэй өвөлжилт хүндхэн байсан төдийгүй сүүлийн 11 жилийн байдлаар хамгийн өндөр үзүүлэлт юм.

Энэ оны хувьд том малын хорогдол өмнөх онтой харьцуулахад 4504 толгойгоор буюу 33.1 хувиар буурсан байна.

Том малын зүй бус хорогдол, оноор

Зураг 8

3.2.7 Малын хэрэглээний зарлага

2016 онд оны эхний нийт малын 23.0 хувьтай тэнцэх 358221 толгой малыг хэрэглээнд зарцуулсан байна. Малын хэрэглээний зарлага өмнөх оныхоос 94928 толгой буюу 36.0 хувиар өссөн байна.

Нэг малтай өрх жилд дунджаар 54 толгой малыг өөрийн болон бусдын хэрэглээнд зориулан зарцуулсан байна.

Малын хэрэглээний зарлага 2012-2016 он

Хүснэгт 16

	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	245764	232504	263293	358221	356107
Тэмээ	737	447	500	550	626
Адуу	18056	18873	20121	25755	36993
Үхэр	20579	21893	24660	37345	31216
Хонь	130345	126626	142289	187594	186125
Ямаа	76047	61665	75723	106977	101147

Оны эхний малд эзлэх хувь

	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	20.4	19.1	18.9	23.0	17.3
Тэмээ	14.7	9.5	10.8	11.2	11.2
Адуу	12.0	11.7	11.4	13.1	14.8
Үхэр	17.2	17.6	17.3	22.8	15.0
Хонь	22.3	21.4	21.1	25.2	18.6
Ямаа	21.9	18.3	19.1	24.0	17.1

Оны эхний тэмээний 11.2 хувь, адууны 14.8 хувь, үхрийн 15 хувь, хонины 18.6 хувь, ямааны 17.1 хувийг хүнсний хэрэглээнд зарцуулсан байна.

Хэрэглээнд зарцуулсан малын 19.3 хувийг бод мал, 80.7 хувийг бог мал эзэлж байна.

Сүргийн бүтэц

2016 оны байдлаар нийт сүргийн 38.9 хувь буюу 670297 толгой нь төл өсвөр насны мал, 16.0 хувь буюу 275136 толгой нь нас гүйцсэн эр мал, 43.9 хувь буюу 755761 толгой нь хээлтэгч, 1.3 хувь буюу 21716 толгой нь хээлтүүлэгч мал байна.

Сүргийн бүтэц 2017 онд

Хүснэгт 17

2017 он	Бүгд	Төл, өсвөр насны мал	Нас гүйцсэн эр мал	Хээлтэгч	Хээлтүүлэгч
Бүгд	2057808	749825	352479	931187	24317
Тэмээ	5579	2446	940	2084	109
Адуу	250718	122702	40579	78223	9214
Үхэр	207861	101821	23343	80419	2278
Хонь	1001567	337083	166804	489259	8421
Ямаа	592083	185773	120813	281202	4295

Малын нас, хүйсээр нийт сүрэгт эзлэх хувийн жинг өмнөх онтой харьцуулж үзэхэд 2016 оны байдлаар сүрэгт нас гүйцсэн эр малын эзлэх хувийн жин 1.1 пунктээр нэмэгдэж, төл өсвөр насны малын хувь 0.4 пунктээр, хээлтэгчийн эзлэх хувь 0.6 пунктээр буурсан бол, хээлтүүлэгчийн эзлэх хувийн жин өмнөх оны түвшинд байна.

Сүргийн бүтэц, хувиар

Хүснэгт 18

	Бүгд	Төл, өсвөр насны мал	Нас гүйцсэн эр мал	Хээлтэгч	Хээлтүүлэгч
Бүгд	100.0	36.4	17.1	45.3	1.2
Тэмээ	100.0	43.8	16.8	37.4	2.0
Адуу	100.0	48.9	16.2	31.2	3.7
Үхэр	100.0	49.0	11.2	38.7	1.1
Хонь	100.0	33.7	16.7	48.8	0.8
Ямаа	100.0	31.4	20.4	47.5	0.7

	Төл, өсвөр насны мал			Нас гүйцсэн эр мал		
	2001-2003*	2016	2017	2001-2003*	2016	2017
Бүгд	36.7	35.5	36.4	17.6	18.4	17.1
Тэмээ	23.4	18.2	43.8	46.6	51.9	16.8
Адуу	37.7	32.9	48.9	28.5	31.8	16.2
Үхэр	49.2	47.3	49.0	9.5	11.1	11.2
Хонь	35.7	35.5	33.7	14.5	14.9	16.7
Ямаа	31.8	30.1	31.4	21.3	22.2	20.4

Үргэлжлэл

	Хээлтэгч			Хээлтүүлэгч		
	2001-2003*	2016	2017	2001-2003*	2016	2017
Бүгд	44.2	44.6	45.3	1.5	1.5	1.2
Тэмээ	27.6	27.7	37.4	2.4	2.2	2.0
Адуу	29.0	30.5	31.2	4.8	4.8	3.7
Үхэр	40.0	40.3	38.7	1.3	1.3	1.1
Хонь	48.9	48.8	48.8	0.9	0.8	0.8
Ямаа	45.9	46.6	47.5	1.0	1.0	0.7

*жилийн дундаж

Нас гүйцсэн эр малын өсөлт

Хүснэгт 19

	Жилийн дундаж		
	2001-2003*	2015-2017*	$\frac{2015-2017}{2001-2003} \%$
Үхэр	9512	21359	224.5
Хонь	60529	132828	219.4
Ямаа	38583	93034	241.1

Нас гүйцсэн эр малын өсөлтийг 2015-2017 оны дунджийг 2001-2003 оны дундажтай харьцуулахад үхэрт 2.2 дахин, хонинд 2.1 дахин, ямаа 2.4 дахин тус тус өссөн байна.

Энэ хугацаанд ямааны өсөлт хамгийн их буюу 2.4 дахин өссөн нь ноолуурын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэхэд ихээхэн түлхэц болсон ба ноолуурын үнэ сүүлийн жилүүдэд өссөнтэй холбоотой юм.

Хэдийгээр ноолуурын үйлдвэрлэл нэмэгдэж байгаа боловч нөгөө талаар сөрөг нөлөөтэй учир нь уламжлалт сүргийн бүтцийн харьцаа алдагдаж байна.

III.3 МАЛЫН БЭЛЧЭЭР, ТЭЖЭЭЛИЙН ХҮРЭЛЦЭЭ, ХАНГАМЖ

3.3.1 Бэлчээрийн хүрэлцээ, малын тэжээлийн үйлдвэрлэлт, хангамж

Малын тоог хонин толгойд шилжүүлснээр 3922.8 мянган малд хүрч өмнөх оноос 12.2 хувиар өсчээ. 100 га хадлан бэлчээрийн талбайд ногдох хонин толгойд шилжүүлснээр малын тоо 41 толгой мал ногдож байгаа нь өмнөх оноос 4 толгойгоор нэмэгдсэн байна.

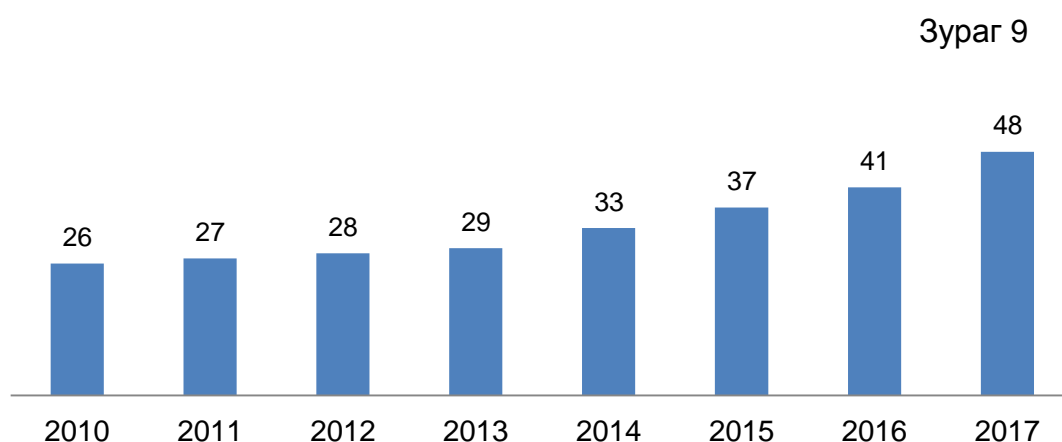
Өмнөх онтой харьцуулахад хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоо 11.2 хувиар, 100 га хадлан бэлчээрийн талбайд ногдох хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоо 10.8 хувиар тус тус өссөн байна.

Бэлчээрийн хүрэлцээ хангамж 2014-2017 он

	2014	2015	2016	2017	2017/2016=%	Зөрүү
Нийт малыг хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоо	3143.9	3528	3922.8	4564.5	116.4	641.7
100 га хадлан бэлчээрийн талбайд ногдох хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоо	33	37	41	48	117.1	7

Хүснэгт 20

100 га бэлчээрийн талбайд ногдох хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоо 2010-2017 он

Бэлтгэсэн тэжээл

Хүснэгт 21

	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2016=%
Хадлан өвс	54922.4	56978.7	64400.4	64608.1	62582.3	96.9
Гар тэжээл	200.2	27.6	54.8	802.8	75.56	9.4
Төмс хүнсний ногооны хаягдал	234.6	4.4	2.1	2.0	1.2	58.0
Үр тарианы хаягдал	6777.6	70.3	32.3	11.3	4.1	36.3
Үйлдвэрлэсэн тэжээл бүгд (тэж.нэгж шилжүүлсэн)	29588.1	25732.2	29032.9	29888.4	28241.5	94.5

Тэжээл хангамж

Хүснэгт 22

	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2016=%
Үйлдвэрлэсэн тэжээл бүгд (тэж.нэгж шилжүүлсэн)	29588.1	25732.2	29032.2	29888.4	28241.5	94.5
Нийт малыг хонин толгойд шилжүүлсэн / Мянган тол/	2794.2	3143.9	3528	3922.8	4564.5	116.4
Хонин толгойд шилжүүлсэн нэг малд ногдох тэжээл, тэж.нэгж, кг	10.5	8.2	8.2	7.6	6.2	81.6

Бэлтгэсэн өвс хадлан 64608.1 тонн хураан авч өмнөх оныхоос 207.7 тн буюу 0.3 хувиар өссөн байна. Үйлдвэрлэсэн тэжээл тэжээлийн нэгжид шилжүүлснээр өмнөх оноос 2.9 хувиар, хонин толгойд шилжүүлсэн нэг малд ногдох тэжээл 7.6 кг болж өмнөх оноос 0.6 кг-аар буурсан байна.

3.3.2 Шинээр гаргасан худгийн тайлан

Монгол улсын Засгийн газраас хүн ам, малын усны хангамжийг нэмэгдүүлэх, бэлчээрийн ашиглалтыг сайжруулахад анхаарал хандуулж, худаг уст цэгийг шинээр гаргах, сэргээн засварлахад зориулан тодорхой хэмжээний хөрөнгө зарцуулж байна.

Энэ онд 58 худаг шинээр ашиглалтанд орсноос 51.7 хувь буюу 30 нь инженерийн хийцтэй, 48.3 хувь буюу 28 нь энгийн уурхайн худаг байна.

Шинээр гаргасан худгийн тоо

Хүснэгт 23

	2013	2014	2015	2016	2017
Шинээр гаргасан худгийн тоо, бүгд	107	77	72	58	111
Инженерийн хийцтэй	77	41	28	30	73
Энгийн уурхайн	30	36	44	28	38

Шинээр худаг гаргахад зарцуулсан хөрөнгө

Хүснэгт 24

	Шинээр худаг гаргахад зарцуулсан хөрөнгөөр (мян.төг)					Үүнээс:(мян.төг)		
						Улсын төсвийн хөрөнгөөр	Гадаад орон, оу-ын байгууллагын төсөл хөтөлбөрийн хөрөнгөөр	Малчид, иргэдийн өөрийн хөрөнгөөр
	2013	2014	2015	2016	2017			
Дүн	8898820	491453	265360	304394	707001.8	298000	20000	389001.8

Шинээр худаг гаргахад 2016 онд нийт 304394.5 мян.төгрөг зарцуулсны 73.7 хувь нь улсын төсвийн хөрөнгөөр, 26.3 хувийг малчид, иргэдийн өөрийн хөрөнгө буюу бусад эх үүсвэрээр санхүүжигдсэн байна.

2017 онд шинээр гаргасан худгийн тоо, сумдаар

Хүснэгт 25

Сумд	Шинээр гаргасан худгийн тоо	Үүнээс:					Зарцуулсан хөрөнгийн хэмжээ	Үүнээс:			Худаг шинээр гаргахад түр ажилласан орон нутгийн иргэдийн тоо хүн өдрөөр
		Үүнээс						Улсын төсвийн хөрөнгөөр	Гадаад орон, ОУБ-ын төсөл, хөтөлбөрийн хөрөнгөөр	Малчид иргэдийн өөрийн хөрөнгөөр	
		Инженерийн	Өрөмдмөл	Богино яндант	Бетон хашлагат уурхайн	Энгийн уурхайн					
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Баяндун	3	3	3				26100.0	19100.0		7000.0	11
Баянтүмэн	6	1	1			5	25001.8	17500.0		7501.8	16
Булган	5	4	3		1	1	42000.0	12000.0		30000.0	
Гурванзагал	5	4	3	1		1	78000.0	15000.0		63000.0	12
Дашбалбар	19	7	7			12	42000.0			42000.0	34
Матад	10	3	3			7	54000.0	45000.0		9000.0	24
Халхгол	1	1	1				13000.0			13000.0	
Хөлөнбуйр	3	3	3				35200.0	26200.0		9000.0	3
Сэргэлэн	1	1	1				1000.0	1000.0			6
Цагаан-Овоо	19	15	15			4	96100.0		20000.0	76100.0	17
Баян-Уул	21	21	21				163600.0	57600.0		106000.0	33
Чойбалсан	5	5	5				89600.0	89600.0			
Чулуунхороот	4	4	4				4000.0			4000.0	7
Хэрлэн	9	1	1			8	37400.0	15000.0		22400.0	33
Дүн	111	73	71	1	1	38	707001.8	298000.0	20000.0	389001.8	196
2016 он	58	30	24	6	0	28	304394.5	224450.0	10000.0	69944.5	191

Аймгийн дүнгээр нийт 58 худаг шинээр гаргасан ба Матад, Сэргэлэн, Баянтүмэн сумдад 8-11 худаг гаргаж 31.2- 85.1 сая төгрөг зарцуулсан бол бусад сумдад 1-6 худаг шинээр гаргаж 5.0 - 48.1 сая төгрөг зарцуулж 191 иргэн ажилласан байна.

Засварласан худгийн тоо

	Хүснэгт 26				
	2013	2014	2015	2016	2017
Засварласан худгийн тоо, бүгд	48	92	121	67	53
Инженерийн хийцтэй	4	28	15	14	22
Энгийн уурхайн	44	64	106	53	31

2016 онд нийт 67 худаг засварласнаас 20.9 хувь буюу 14 нь инженерийн хийцтэй, 79.1 хувь буюу 53 нь энгийн уурхайн худаг байна.

Матад суманд 24 худаг засварлахад 1910.0 мянган төгрөг зарцуулж 48 иргэн ажилласан бол бусад сумдад 1-11 худаг засварлаж 100.0-30000.0 мян. төгрөгийн зардал гарсан байна.

Худаг засварлахад гарсан хөрөнгийн хэмжээ

	Худаг засварлахад зарцуулсан хөрөнгийн хэмжээ (мян.төг)					Хүснэгт 27		
						Үүнээс:(мян.төг)		
	2013	2014	2015	2016	2017	Улсын төсвийн хөрөнгөөр	Гадаад орон, оу-ын байгууллагын төсөл хөтөлбөрийн хөрөнгөөр	Малчид, иргэдийн өөрийн хөрөнгөөр
Дүн	46372.5	191450.0	76753.0	59980.0	55090.0	4000.0	0	59090.0

Худаг засварлахад 2016 онд нийт 59980.0 мян.төгрөг зарцуулсны 8.3 хувь нь гадаад орон, олон улсын байгууллагын төсөл хөтөлбөрийн хөрөнгөөр, 91.7 хувийг малчид, иргэдийн өөрийн хөрөнгө буюу бусад эх үүсвэрээр санхүүжигдсэн байна.

III.4 ГАЗАР ТАРИАЛАН

Тариалсан талбай /га/

Аймгийн хэмжээнд 2016 онд улаанбуудай 22210.0 га-д, төмс 277.3 га-д, хүнсний ногоо 128.4 га-д тус тус тариалж, өмнөх онтой харьцуулахад төмс 21.5 хувь буюу 49.1 га-аар нэмэгдэж, улаанбуудай 0.7 хувь буюу 158 га-аар, хүнсний ногоо 4.1 хувь буюу 5.5 га-аар тус тус буурсан байна.

Тариалсан талбай /га / 2013-2017 он

	2013	2014	2015	2016	2017	Хүснэгт 28	
						2017/2016 хувь	2017/2016 зөрүү
Үр тариа	11070.0	9925.0	30447.0	26715.2	24200.0	90.6	-2515.2
Үүнээс: Буудай	6040	8880	22368	22210	17012	76.6	-5198.0
Төмс	263.6	223.4	228.2	277.3	183.4	66.1	-93.9
Хүнсний ногоо	101.9	125.7	133.8	128.3	97.05	75.6	-31.3

Манай аймгийн Халхгол суманд 13300 га, Баян-Уул суманд 1140 га, Баянтүмэн суманд 2200 га, Хэрлэн суманд 20 га, Чойбалсан суманд 3800 га, Чулуунхороот суманд 1200 га, Булган суманд 550 га-д нийт 22210 га-д улаан буудай тариалж, улаан буудайн тариалалт өмнөх оноос 0.7 хувь буюу 158 га-аар буурсан байна.

Таримлыг тариалангийн талбайн сэлгээнд тариалах тухай аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын 2014 оны 09 тоот тогтоол гарсантай холбоотой тосны ургамлын тариалалт өмнөх оноос буурсан байна.

Жилийн эцсийн ургац хураалтын дүнгээр 4275 га-д тосны ургамал рапс тариалж 579 тн-г хураан авсан нь өмнөх оноос 6.1 хувь буюу 8871 тн-р бага ургац хураан авсан байна.

Хураан авсан ургац /тонн/ 2013-2017 он

	2013	2014	2015	2016	2017	Хүснэгт 29	
						2017/2016 хувь	2017/2016 зөрүү
Үр тариа	12955.3	15576.0	25848.0	12148.9	3527.0	29.0	-8621.9
Үүнээс: Буудай	9902.3	14618.0	19926.0	12127.0	3515.0	29.0	-8612.0
Төмс	3156.8	2170.4	1712.6	2548.9	1295.9	50.8	-1253.0
Хүнсний ногоо	785.0	1213.4	1204.5	1017.4	641.8	63.1	-375.6

Улаан буудай 11621.8 тонн хураан авч өмнөх оноос 55.0 хувь буюу 14226.2 тонн-оор бага, төмс 2340.9 тонн хураан авч өмнөх онтой харьцуулахад 36.7 хувь буюу 628.3 тонн-оор их, хүнсний ногоо 960.3 тонн хураан авч 20.3 хувь буюу 244.2 тонн-оор бага ургац хураан авсан байна.

Га-ийн ургац үр тарианых 8.5 центнер байгаа нь өмнөх оноос 48.4 хувиар бага, төмс 75 байгаа нь 24.5 хувиар бага, хүнсний ногоо 85.7 байгаа нь 12.4 хувиар буурсан байна.

Манай аймгийн Халхгол суманд улаан буудайн нийт тариалалтын 59.9 хувь буюу 13300 га-д тариалалт хийж хураан авсан ургацын 94.1 хувь буюу 10919 тн-г хураан авсан байна.

III.5 МАЛ ЭМНЭЛГИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд давхардсан тоогоор 807.8 мян.толгой мал хамрагдаж, нэг малд 340.4 төгрөг, лабораторийн оношлогоо, шинжилгээнд давхардсан тоогоор 11.3 мян.толгой мал хамрагдаж, нэг малд 366.5 төгрөг, гоц халдварт өвчнөөс сэргийлэх вакцинжуулалтад давхардсан тоогоор 1146.1 мян.толгой мал хамрагдаж, нэг малд 165.9 төгрөгийг тус тус зарцуулсан байна. Өмнөх онтой харьцуулахад нэг малд ногдох халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал 22.1 хувиар өсч, лабораторийн оношлогооны зардал 28.5 хувиар, гоц халдварт өвчний вакцинжуулалтын зардал 45.6 хувиар тус тус буурсан байна.

Мал эмнэлгийн арга хэмжээний мэдээ

Хүснэгт 30

	Халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ			Лабораторийн оношлогоо, шинжилгээ		
	Хамрагдсан малын тоо, толгойгоор	Зарцуулсан зардал, төгрөгөөр	1 малд ногдох зардал, төгрөгөөр	Хамрагдсан малын тоо, толгойгоор	Зарцуулсан зардал, төгрөгөөр	1 малд ногдох зардал, төгрөгөөр
2013	1.226.000	312000000	254.5	21000	12.000.000	542
2014	1.862.090	358100000	192.3	30200	7.232.080	239.5
2015	875.477	233330300	275	15568	5.767.300	362.5
2016	807.795	285000000	340.4	11250	4.123.268	366.5
2017	872.141	265000000	303.8	5092	5.000.000	982

үргэлжлэл

	Гоц халдварт өвчний вакцинжуулалтын зардал		
	Хамрагдсан малын тоо, толгойгоор	Зарцуулсан зардал, төгрөгөөр	1 малд ногдох зардал, төгрөгөөр
2013	4362400	464000000	106.4
2014	1500823	243900000	162.5
2015	2229263	349534900	175
2016	1146123	190233300	165.9
2017	3885887	612351200	157.6

III.5 ДОРНОД АЙМГИЙН БҮСЭД ЭЗЛЭХ БАЙР СУУРЬ

	Улсын дүн		Зүүн бүс		Дорнод аймаг		Дорнод аймгийн бүсэд эзлэх хувь
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	
Малын тоо	61549.2	66219	8656.9	9995.5	1722.9	2057.8	20.6
Малтай өрхийн тоо	223761	228948	26443	27616	6641	7044	25.5
Малчин өрхийн тоо	160650	169743	18943	20499	4398	5028	24.5
Малчдын тоо	311373	303590	36547	36411	8471	8710	23.9

Жилийн эцсийн мал тооллогын дүнгээр улсын хэмжээнд 61.5 сая мал тоологдож манай аймгийн малын тоо 2.8 хувийг эзэлж байгаа нь малын тоогоороо улсад цөөн малтай аймгийн тоонд орж байна. Бүсийн хэмжээнд 8.6 сая мал тоологдсоны 1.7 сая буюу 19.9 хувийг манай аймгийн малын тоо эзэлж байна.

Малтай өрхийн тоогоор бүсэд 25.1 хувь, малчин өрхийн тоогоор 23.2 хувь, малчдын тоогоор 23.2 хувийг тус тус эзэлж байна.

Малчдын ахуй соёлын үзүүлэлт

	Улсын дүн		Зүүн бүс		Дорнод аймаг		Дорнод аймгийн бүсэд эзлэх хувь
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	
Цахилгаан үүсгүүртэй өрх	138343	138459	16400	16820	3643	3639	21.6
Телевизортой өрх	118699	120219	14625	15090	3268	3256	21.6
Авто машинтай өрх	64074	71370	7956	8931	1612	2049	22.9
Мотоцикльтой өрх	72057	76633	7358	7852	1257	1470	18.7

Малчдын ахуй соёлын үзүүлэлт нь малчин өрхийн өсөлт, бууралтаас шалтгаалан өсч, буурч байдаг ба 2016 оны байдлаар цахилгааны эх үүсгүүртэй өрхийн тоо 3643 болж өмнөх оноос 8 өрхөөр буурч, бүсийн дүнд харьцуулахад 22.2 хувийг, телевизортой өрхийн тоо 3268 болж өмнөх оноос 90 өрхөөр буурсан ба бүсийн дүнд 22.3 хувийг, автомашинтай өрхийн тоо 1612 болж өмнөх оноос 68 өрхөөр нэмэгдэж бүсийн дүнд 20.3 хувийг, мотоцикльтой өрхийн тоо 1257 болж өмнөх оноос 132-оор буурч бүсийн дүнд 17.1 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хураан авсан ургац /тн/

	Улсын дүн		Зүүн бүс		Дорнод аймаг		Дорнод аймгийн бүсэд эзлэх хувь
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	
Үр тариа	483453.4	238101.9	23486.9	10790.5	12148.9	3527.0	32.7
Улаан буудай	467052.8	231364.4	23295.4	10509	12127.0	3515.0	33.4
Төмс	165329.5	121808.5	6882.2	4862.6	2548.9	1323.8	27.2
Хүнсний ногоо	94447.2	82102.0	3740.5	2959.7	1017.4	649.0	21.9
Бэлтгэсэн хадлан /тн/	1275399.4	1008145.6	237029.9	208644.4	64608.1	62582.3	30.0

Дорнод аймгийн хэмжээнд хураан авсан ургац нь бүсэд үр тариа 3527.0 тн буюу 32.7 хувь, үүнээс улаан буудай 3515.0 тн буюу 33.4 хувь, төмс 1323.8 тн буюу 27.2 хувь, хүнсний ногоо 649.0 тн буюу 21.9 хувь, бэлтгэсэн хадлан 62582.3 тн буюу 29.9 хувийг тус тус эзэлж байна. Дээрх үзүүлэлтээс харахад улаан буудайн тариалалт бүсэд эзлэх хувь өндөр байна.

Га-с авсан ургацын хэмжээ /цн/

Хэмжих нэгж	Улсын дүн		Зүүн бүс		Дорнод аймаг		Улсын дундажтай харьцуулахад:
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	
Үр тариа/ цн /	12.8	6.1	3.8	2.1	4.5	1.5	0.2
Төмс /цн /	110	80.4	100.0	97.6	91.9	72.2	0.9

Улсын хэмжээнд үр тариа 1 га талбайгаас 6.1 центнер ургац хураан авсан бол бүсэд 2.1 цн, манай аймагт 1.5 цн ургац хураан авсан байна.

Манай аймгийн га-с авсан ургацын хэмжээг улсын дундажтай харьцуулахад 4.6 центнерээр бага, бүстэй харьцуулахад 0.6 цн-р их байна.

Төмсний га талбайгаас хураан авсан ургац улсын дундаж 80.4 цн, бүсэд 97.6 центнер байгаа бол манай аймаг 72.2 центнер ургац хураан авч улсын дунджаас 8.2 центнер, бүсийн дундажаас 25.4 цн-р бага байна.

ХАВСРАЛТУУД

ХЭЭЛТҮҮЛЭГЧ МАЛЫН ТОО, АЙМГИЙН ДҮНГЭЭР, ОНООР

Он	Бүгд	Буур	Азарга	Бух	Хуц	Ухна
2003	13133	165	5892	1293	3821	1962
2004	12967	153	5861	1131	3723	2099
2005	13993	147	6001	1289	4142	2414
2006	15414	122	6026	1356	4787	3123
2007	16473	130	6129	1405	5294	3515
2008	17639	120	6189	1588	5907	3835
2009	17646	131	6117	1511	6312	3575
2010	14952	118	6073	1392	5088	2281
2011	16222	102	6242	1406	5534	2938
2012	16289	86	6278	1381	5601	2943
2013	16591	87	6624	1518	5477	2885
2014	18456	94	7721	1765	6034	3342
2015	19873	104	7730	1936	6550	3553
2016	21716	106	8565	1953	7360	3732
2017	24317	109	9214	2278	8421	4295

ХЭЭЛТЭГЧ МАЛЫН ТОО, АЙМГИЙН ДҮНГЭЭР, ОНООР

Он	Бүгд	Ингэ	Гүү	Үнээ	Эм хонь	Эм ямаа
2003	369679	1784	34501	39489	198288	95617
2004	385302	1777	34745	38022	204093	106665
2005	429235	1870	36181	38914	226368	125902
2006	487778	1918	37852	41758	253370	152880
2007	557337	1941	40641	45209	286962	182584
2008	660562	2110	41339	48203	332852	236058
2009	647754	2202	41114	49937	337120	217381
2010	543606	2121	41845	42625	290672	166343
2011	494117	1954	43544	44037	254242	150340
2012	537132	1755	45391	47463	279946	162577
2013	551097	1804	48661	49013	289610	162009
2014	623260	1744	54450	56552	326457	184057
2015	693162	1876	61267	64259	357907	207853
2016	728095	1942	65820	64244	376310	219779
2017	931187	2084	78223	80419	489259	281202

МАЛТАЙ ӨРХИЙН ТОО, СУМААР, ОНООР

Сумд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Баяндун	503	507	487	458	456	466	466	492	531
Баянтүмэн	466	394	450	395	407	418	470	512	572
Булган	347	315	310	318	339	365	362	373	422
Гурванзагал	231	230	246	233	235	247	253	261	297
Дашбалбар	618	629	668	575	590	610	617	625	635
Матад	616	609	510	456	447	446	452	485	528
Халхгол	369	397	368	331	323	323	343	370	382
Хөлөнбуйр	318	340	329	322	339	359	367	381	401
Сэргэлэн	462	367	362	350	330	365	381	390	413
Цагаан-Овоо	574	495	516	478	471	502	504	552	600
Баян-Уул	632	598	614	561	589	613	639	666	673
Чойбалсан	415	406	360	360	367	378	390	402	441
Чулуунхороот	278	272	292	239	241	227	231	233	247
Хэрлэн	886	708	795	743	777	805	867	899	902
Бүгд	6715	6267	6307	5819	5911	6124	6342	6641	7044

МАЛЧИН ӨРХИЙН ТОО, СУМААР, ОНООР

Сумд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Баяндун	355	287	235	274	274	280	268	348	403
Баянтүмэн	303	241	251	243	233	265	283	315	413
Булган	233	217	224	240	259	264	305	325	382
Гурванзагал	169	166	146	170	161	175	184	188	216
Дашбалбар	411	410	422	380	399	392	396	404	446
Матад	421	465	414	315	252	279	299	332	408
Халхгол	207	187	256	195	193	194	200	218	240
Хөлөнбуйр	268	166	208	206	210	211	207	239	261
Сэргэлэн	388	320	290	254	248	272	298	289	310
Цагаан-Овоо	406	320	311	260	257	291	293	361	448
Баян-Уул	477	443	389	368	397	415	443	477	507
Чойбалсан	273	292	323	227	217	225	236	262	307
Чулуунхороот	111	107	120	103	103	95	96	102	130
Хэрлэн	410	442	486	509	535	552	536	538	557
Бүгд	4432	4063	4075	3744	3738	3910	4044	4398	5028

БОЙЖУУЛСАН ТӨЛИЙН ТОО

Сумд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Баяндун	56932	21652	52748	37833	40461	49155	50929	58131	54609
Баянтүмэн	44131	16216	29057	40937	32943	39553	40446	46723	52789
Булган	23359	19658	24025	28390	31863	28593	35804	34685	44220
Гурванзагал	19623	13642	22651	19134	25416	26073	33254	36684	44513
Дашбалбар	56794	46253	55055	58112	53119	57771	70558	73332	84463
Матад	29151	26170	32084	26695	26096	29380	34536	38291	47738
Халхгол	18660	17283	17592	18082	5618	14248	16017	18034	19414
Хөлөнбуйр	26530	13109	24470	25021	24738	28287	32329	36748	43669
Сэргэлэн	50593	16736	27647	31588	26655	35908	44710	44902	45911
Цагаан-Овоо	61344	19426	38261	45293	42896	39712	53082	49978	60420
Баян-Уул	25702	16060	24505	22419	25119	26151	31215	33667	35195
Чойбалсан	27947	14281	27686	20011	21517	31809	32985	34023	44508
Чулуунхороот	15586	15568	16160	17060	15236	16538	19711	21295	24641
Хэрлэн	38722	16826	31589	29894	34147	39664	44621	49024	55134
Бүгд	495074	272880	423530	420469	405824	462842	540197	575517	657224

ТОМ МАЛЫН ЗҮЙ БУС ХОРОГДОЛ, сумаар

Сумд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Баяндун	10381	22821	3140	1310	698	2176	1019	649	179
Баянтүмэн	8001	35742	124	1292	4130	316	946	721	809
Булган	20272	12788	193	1124	2352	225	686	1049	509
Гурванзагал	13693	13467	156	762	1236	243	483	574	279
Дашбалбар	2143	9683	105	2371	2737	1095	569	508	408
Матад	7676	8304	2396	1222	2390	1033	311	3126	585
Халхгол	2580	2412	932	489	24777	85	579	593	420
Хөлөнбуйр	5636	10089	206	406	523	139	148	98	3132
Сэргэлэн	12173	63718	280	650	1907	535	157	2022	212
Цагаан-Овоо	9070	55073	875	813	1838	1274	359	1206	877
Баян-Уул	9838	15433	1040	292	752	1183	1152	625	727
Чойбалсан	5991	23466	177	1630	1312	123	181	1641	187
Чулуунхороот	3602	2964	719	903	1422	81	26	162	321
Хэрлэн	19785	38782	572	898	1797	284	517	641	466
Бүгд	130841	314742	10915	14162	47871	8792	7133	13615	9111

ТАРИАЛАЛТ, СУМААР, ОНООР /төмс/

Сумд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Баяндун	28.7	22	18	13	4	11.2	11	18	15
Баянтүмэн	27.5	27.8	15.8	18.87	23	8.5	15.2	14.3	6.4
Булган	3.2	2.77	8.9	3.83	4	61.38	73.3	1.5	2.6
Гурванзагал	3.8	2.3	2.8	4.8	3.3	4.8	4.7	2.2	2.6
Дашбалбар	35	26	14.5	12	8	15.3	14	12.5	14.2
Матад	0.6	1.5	5.2	4	3	3.1	4	4	4
Халхгол	18.3	8.4	8	9	35.8	16.3	12	11.6	10.5
Хөлөнбуйр	2	2	2.8	3	5.6	1.63	1.5	5.9	2.62
Сэргэлэн	3	4	3.179	1.3	2.5	0.6	0.9	4	3.2
Цагаан-Овоо		50	70	94.6	58	6.1	5.5	96	56
Баян-Уул	28.6	22.7	20.5	30.5	31	33	23.5	27	19.8
Чойбалсан	4.8	2	4.9	4	0.5	0.5	1.8	1.5	1.5
Чулуунхороот	8	10	13.5	19.7	20.3	3.7	2.9	7	1.5
Хэрлэн	93.3	121	54.2	55.1	64.63	57.27	57.9	71.8	43.5
Бүгд	256.8	302.5	242.3	273.7	263.6	223.4	228.2	277.3	183.4

ТАРИАЛАЛТ, СУМААР, ОНООР /хүнсний ногоо/

Сумд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Баяндун	5.3	11	14	3	4.58	11.7	11.4	9.7	6.45
Баянтүмэн	23.1	25.4	9.8	5.435	4.45	19.5	5.71	8.3	4.5
Булган	1.8	1.57	6.4	2.258	1.8	0.29	1.7	1.2	2.6
Гурванзагал	3.1	1.8	1.9	2.1	2.44	2.7	3.4	2.8	3.8
Дашбалбар	1.8	5	3.5	2.5	3.7	8.24	10.55	10.5	8
Матад	0.1	0.2	0.45	2	1	2.4	3.1	2.2	2.4
Халхгол	2.7	6.1	5	5.5	3.57	4.2	8.5	6.64	4.68
Хөлөнбуйр	0.6	1.5	2.5	2.7	2.7	0.6	1.5	6.02	2.16
Сэргэлэн	0.8	3	0.195	0.5	0.5	0.644	2.57	3	2
Цагаан-Овоо	4	9.9	4.6	5.6	11.6	6	6.5	6.1	2.7
Баян-Уул	6.3	1.52	18.3	15.8	19	19	11.8	20.5	13
Чойбалсан	1	2.55	1.8	1	0.6	0.6	3.4	1.15	3.3
Чулуунхороот	3.3	16.8	7.8	7.8	8.86	0.605	5.41	6.18	2.16
Хэрлэн	46.2	43.69	61.9	32.36	37.14	47.64	58.2	44.03	39.3
Бүгд	100.1	130	138.1	88.55	101.9	124.1	133.7	128.3	97.05

УРГАЦ ХУРААЛТ, СУМААР, ОНООР /төмс/

Сумд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Баяндун	92.1	250	77.1	80	80	108	85.7	80.2	110
Баянтүмэн	133	438.6	166.8	196.07	210	76.5	115.9	100	42.4
Булган	26.6	1.5	57.8	34.5	34	760	471	10.5	10
Гурванзагал	17.1	9.7	7.1	41	34.3	46	34	14.8	15.2
Дашбалбар	30.5	118.5	101.5	115.2	49.6	80.2	111	110.8	103
Матад	3.5	1.2	15.6	19	63	20	32	31	29
Халхгол	95.2	19.8	66.5	73.8	283	132	85	57	31.4
Хөлөнбуйр	15.6	4.1	32.4	20	14	17.3	50	13.2	11.7
Сэргэлэн	7.6	5.6	24.5	12	22.5	6.3	7.2	32	22.4
Цагаан-Овоо	363	675	910	1173	1080	48.8	40	1198.9	475
Баян-Уул	114	81.4	122	570.4	560	295	131	77	117
Чойбалсан	27.4	5.2	4	19	4.5	1.2	16	3.9	1
Чулуунхороот	117.6	113.5	79.75	89.9	101.2	17.45	12.5	45	9.671
Хэрлэн	734	1092.3	556.8	587.1	620.74	561.7	516	566.6	319
Бүгд	1777.2	2816.4	2221.9	3031	3156.8	2170.5	1707.3	2340.9	1296.8

УРГАЦ ХУРААЛТ, СУМААР, ОНООР /хүнсний ногоо/

Сумд	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Баяндун	98.9	72.7	112.7	17.5	43.7	98.5	103	83.8	59.6
Баянтүмэн	92.8	332.8	117.6	30.3	21	287	62.134	59.48	39.6
Булган	12	3	44.8	21.4	26	2.56	9.16	38.38	2.2
Гурванзагал	12.2	6.2	3.2	18	32.9	36	38.8	20.31	23
Дашбалбар	11.9	34.1	13.3	20	15.2	15	82.7	86.6	59.7
Матад	1.5	0.3	4.8	10	7.5	1.09	1.5	22.88	19.4
Халхгол	78.1	6.1	43.5	44.6	30.3	38.9	12.3	43	20.2
Хөлөнбуйр	5.7	4.8	34.24	17	16.1	26.62	34.5	62	14.6
Сэргэлэн	11.1	0.9	3.7	3.2	3.5	5.1	23.3	23	19.7
Цагаан-Овоо	21.3	27	38	38.1	45.2	40.2	38.5	56.5	7.7
Баян-Уул	138	33.4	42	205.7	175.8	177.4	175.8	78	111.8
Чойбалсан	11	5.4	5.9	9	3.6	2.8	6	3.7	1.12
Чулуунхороот	36.1	65.8	13.25	19.6	13.29	10.92	56.1	37.23	4.59
Хэрлэн	463.2	290.8	520.03	284.36	350.88	471.4	514.5	364.41	258.7
Бүгд	993.8	883.3	997.02	738.76	784.97	1213.5	1158.3	979.29	641.91

ДҮГНЭЛТ

Жилийн эцсийн мал тооллогын дүнгээр малын тоо 2057808 толгой болж, өмнөх оныхоос 334.9 мянган толгой буюу 19.4 хувиар өссөн ба сүүлийн 5 жилтэй харьцуулахад хамгийн их өссөн байна. Бүх малаас хээлтэгч малын тоо 27.9 хувь буюу 203.0 мянган толгойгоор өмнөх оноос өсч 931187 толгой болсон байна.

Малын тоог сумдаар харьцуулж үзвэл хамгийн их малтай Дашбалбар сум 255.4 мян.толгой, хамгийн бага малтай Халхгол сум 66.9 мян.толгой мал тоолуулсан байна. Аймгийн хэмжээнд нийт малын тоогоор Дашбалбар сум, тэмээгээр Баянтүмэн сум, үхрээр Хэрлэн сум, адуугаар Матад сум, хонь, ямаагаар Дашбалбар сум тус тус тэргүүлж байна.

Бүх малын 97.3 хувь нь буюу 2001.9 мянган толгой мал амины аж ахуйд тоологдож, нэг малчин өрхөд дунджаар 284 толгой мал ногдож байгаа бол 2.7 хувь нь албан газар аж ахуйн нэгжийн мэдэлд байна.

Малтай өрхийн тоо 7.0 мянга, 5.0 мянган малчин өрх байна. Мал аж ахуйн салбарт нийт 8.7 мянган малчид ажиллаж байна.

Таван зуугаас дээш малтай өрхийн тоо 1228 болсны дотор 383 айл өрх нь 1000-аас дээш малтай болжээ. Таван зуугаас дээш малтай өрхийн тоо 36.9 хувиар буюу 331 айл өрхөөр өссөн байна.

Мал бүхий иргэд, малчид 2017 онд 657.2 мянган төл бойжуулж, бойжсон төлийн тоо өмнөх оныхоос 81.7 мянган толгой буюу 14.2 хувиар, 2014 онтой харьцуулахад 24.3 хувиар өссөн байна. 2010 онд цас ихтэй өвөлжилт хүнд байсантай холбоотой хамгийн бага буюу 272880 төл бойжуулсан байна.

Малгүй айлыг малжуулах арга хэмжээний хүрээнд төрөл бүрийн төсөл, орон нутгийн санхүүжилтээр 151 айл өрхийг 7.4 мянган толгой малтай болгоход 509.4 сая төгрөг зарцуулжээ.

2017 онд 3527 га-д улаан буудай, 183.4 га-д төмс, 97.1 га-д хүнсний ногоо тариалж, 3515 тн улаан буудай, 1296.8 тн төмс, 641.9 тн хүнсний ногоо хураан авлаа. Мал аж ахуйн салбарын үйлдвэрлэлд гарч байгаа өсөлт нь малын тооноос хамаарч байгаа бөгөөд цаашид нэг малын ашиг шим, чанарын үзүүлэлтэд анхаарлаа хандуулж, энэ чиглэлээр тодорхой арга хэмжээг үе шаттайгаар авч хэрэгжүүлэх ажил шаардлагатай байна.

1995 оноос хойш 23 жилийн хугацаанд малын өсөлт бууралтыг авч үзэхэд нийт малын дүнгээр 20 жилд нь өсч 3 жилд буурсан байхад тэмээн сүргийн тоо

сүүлийн жилүүдэд буурсаар 2016 онд өмнөх оноос 5.6 хувь, 2017 онд 7.6 хувиар тус тус өссөн байна. Тэмээний тоо толгой жил ирэх тусам буурсаар байгаа шалтгаан нь малчдын ахуй соёлын үзүүлэлт дээшилж машин, мотоцикль, трактор зэргийг ахуй амьдралдаа хэрэглэж, тэмээг уналга ачилганд ашиглахаа больсонтой холбон тайлбарлаж болох юм.

Мөн ямаан сүргийн тоо сүүлийн 20 жилд өсч, 3 жилд нь буурсан байгаагаас харахад бог малын хувьд уламжлалт сүргийн бүтцийн харьцаа 75:25 хувь буюу 3 хонь 1 ямаа гэсэн харьцаагаар өсгөж үржүүлэх шаардлага зайлшгүй тулгарч байна.

Ямаанаас гарах ноолуурын ашиг шимийг хүртэх нь ноолуур үнэтэй энэ цаг үед малчдын амьжиргаа болоход дөхөмтэй хэдий ч бэлчээрт халтай байдаг тул ямаан сүргийн тоо толгойг хязгаарлах нь зүйтэй санагдаж байна.

Манай аймгийн хувьд бог малын харьцаа 63:37 хувь буюу ямааны тоо толгойн бог малд эзлэх хувь 37.2 хувь болж, өмнөх оноос 0.3 пунктээр өссөн үзүүлэлттэй байна.

Судалгааны хамрах хугацаа

2013 -2017 он

Мэдээллийн эх үүсвэр

- Дорнод аймгийн 2013-2017 оны жилийн эцсийн мал тооллогын материал, жилийн танилцуулга
- 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 оны улсын статистикийн эмхэтгэл
- ҮСХ-ны жилийн эцсийн бюллетень танилцуулга
- Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сайт www.1212.mn